

PUNANE RAAMAT

ILJA ILF
JEVGENI
PETROV

12 TOOLI

Vene keelest tõlkinud Harald Haug

Originaali tiitel:

Илья Ильф, Евгений Петров

Двенадцать стульев

Золотой теленок

Государственное Издательство Художественной Литературы
Москва, 1959

Värsid tõlkinud Mihkel Mõisnik

Kujundanud Jüri Jegorov

Disainer Villu Koskaru

Esmatrükk eesti keeles: Eesti Riiklik Kirjastus 1962

© Tekst Publishers 2006

Agreement by www.nibbe-wiedling.com

Tõlge eesti keelde © Harald Haug, 1962

© Tänapäev, 2013

ISBN 978-9985-62-376-3

www.tnp.ee

Trükitud OÜ Greif trükikojas

Pühendatud Valentin Petrovitš Katajevile

— |

— |

Esimene jagu

Stargorodi lõvi

— |

— |

I PEATÜKK BEZENTŠUK JA “NÜMFID”

N. maakonnalinnas oli nii palju juukselõikamissettevõtteid ja matusebüroosid, et näis, nagu sünniks linna elanikud vaid selleks, et lasta endal habet ajada, juukseid lõigata, vežetaaliga pead pesta ja otsekohe surra. Tegelikult aga N. maakonnalinnas sündis ja suri inimesi ning aeti habet väga harva. N. linna elu oli vaiksemast vaikssem. Kevadõhtud olid joobnustavad, muda helkis kuupaistel nagu antratsiit ja kogu linna noormehed olid nii kõvasti armunud kommunaaltöölise ametiühingu kohaliku komitee naissekretärisse, et see segas tal liikmemaksude kogumist.

Armastuse ja surma küsimused ei erutanud Ippolit Matvejevitš Vorobjaninovi, ehkki ta tegeles nende küsimustega oma ameti poolest iga päev kella üheksast hommikul kella viieni õhtul poole tunnise vaheajaga pruukostiks.

Hommikuti, joonud külmalilledega kirjatud klaasist oma portsjoni tulist piima, mida serveeris Klavdia Ivanovna, astus ta poolhä-

marast majakesest avarale, imepärasest kevadisest valgusest sädelevale seltsimees Gubernski nimelisele tänavale. See oli meeldivaim kõigist tänavast, mida võib leida maakonnalinnades. Pahemat kätt paistsid lainjate rohekate klaaside taga matusebüroo Nümf hõbedakarva puusärgid. Paremalt, väikeste, pudenenud kitiga akende taga lebasid süngelt puusärgimeister Bezentsuki tolmunud ja igavad tammepuust kirstud. Edasi töötas Frisöörmeister Pierre ja Konstantin oma klientidele “küünte eest hoolitsemist” ja “kodus onduleerimist”. Veel edasi olid võõrastemaja ja juuksuriäri, selle taga asuval suurel lagedal maa-alal seisis aga kollane vasikas, kes õrnalt lakkus üksildaselt tolknevale väravale nõjatuvat roostetanud silti:

MATUSEKONTOR
TERE TULEMAST

Matmisettevõtteid oli rohkesti, kuid klientuur oli neil kasin. Tere Tulemast oli pankrotti läinud juba kolm aastat enne seda, kui Ippolit Matvejevitš N. linna elama asus, meister Bezentsuk aga rüüpas kibedat ja püüdis isegi kord oma parimat reklaamkirstu lombardisse panti panna.

Inimesi suri N. linnas harva ja Ippolit Matvejevitš teadis seda paremini kui keegi teine, sest ta teenis perekonnaseisuaktide büroos, kus ta oli surmajuhtumite ja abielude registreerimise laua juhataja.

Laud, mille taga Ippolit Matvejevitš töötas, sarnanes vana hauaplaadiga. Laua vasakpoolse nurga olid hävitanud rotid. Tema kidurad jalakesed tudisesid kõhukate tubakavärvi toimikute raskuse all, millest võis ammutada kõik andmed N. linna elanike genealoogia ja kehvast maakondlikust pinnast võrsunud sugupuude kohta.

Reedel, 15. aprillil 1927 ärkas Ippolit Matvejevitš nagu tavaliselt kell pool kaheksa ja torkas kohe ette vanamoelised kuldloogaga näpitsprillid. Sangadega prille ta ei kandnud. Jõudes kunagi otsusele, et näpitsaid kanda pole hügieeniline, läks Ippolit Matvejevitš optiku juurde ja ostis ilma raamideta, kuldsangadega prillid. Need

hakkasid talle korrapealt meeldima, kuid naine (see oli vähe aega enne naise surma) leidis, et nendes prillides on ta Miljukovi täpne teisik, ja Ippolit Matvejevitš kinkis prillid kojamehele. Kojamees ei olnud küll lühinägelik, kuid harjus prillidega ära ja kandis neid meelsasti.

“*Bonjour!*” ütles Ippolit Matvejevitš iseendale, lastes jalad voodist maha. “*Bonjour*” viitas sellele, et Ippolit Matvejevitš ärkas heas tujus. Ärgates lausunud “*Gut morgen*” tähendas tavaliselt, et maks teeb haiget, et viiskümmend kaks eluaastat pole naljaasi ja et ilm on täna rõske.

Ippolit Matvejevitš torkas kõhnavõitu säared ennesõjaaegsetesse valmisriieteärist ostenud pükstesse, sidus need luupekse kohalt paeltega kinni ja puges pehmetesse madalatesse kandiliste ninadega säärikutesse. Viie minuti pärast oli Ippolit Matvejevitš hõbetähekestega kuukarva vestis ja sillerdavas lustrüinpintsakus. Äiates juustelt maha pesemise ajal sinna jäänud piisad, liigutas Ippolit Matvejevitš metslooma kombel vuntse, puudutas kõheldes käega karedavõitu lõuga, tõmbas korra harjaga üle lühikeseks lõigatud alumiiniumivärvi juuste ja läks aupaklikult naeratades vastu tuppaastuvale ämmale Klavdia Ivanovnale.

“Eppole-et,” kõmistas ämm, “ma nägin täna halba und.”

Sõna “und” oli lausunud prantsuspäraselt läbi nina.

Ippolit Matvejevitš vaatas ämmale ülalt alla. Tema kasv ulatus saja kaheksakümne viie sentimeetrini ja selliselt kõrguselt polnud tal raske suhtuda ämmasse teatud üleolekuga.

Klavdia Ivanovna jätkas:

“Ma nägin kadunud Marie’d lahtiste juuste ja kuldse vööga.”

Klavdia Ivanovna hääle kahuripaukudest võppus tolmuste klaasilustustega laualamp.

“Ma olen väga rahutu. Ma kardan, kas järsku midagi ei juhtu.”

Viimased sõnad olid öeldud sellise jõuga, et juustekarree Ippolit Matvejevitši pealael õõtsus mitmele poole. Ta krimpsutas nägu ja lausus, iga sõna rõhutades:

“Mitte midagi ei juhtu, *maman*. Kas te vee eest maksite ära?”

Selgus, et on maksmata. Ka kalossid olid pesemata. Ippolit Matvejevitš ei armastanud oma ämma. Klavdia Ivanovna oli rumal ja tema soliidne iga ei lubanud loota, et ta millalgi targemaks muutub. Ta oli äärmiselt ihne, ja ainult Ippolit Matvejevitši vaesuse tõttu ei leidnud see võimas tunne endale küllaldast tegevusvälja. Hääl oli tal nii vali ja sügav, et teda oleks kadestanud Richard Lõvisüda, kelle hääle kõuekärgetusest teatavasti hobused istukile langesid. Ja peale selle (see oli kõige õudsem) nägi Klavdia Ivanovna unenägusid. Ta nägi neid alati. Talle ilmusid vöödega tütarlapsed, kollase traguni-kandiga kaunistatud hobused, harfidel mängivad kojamehed, ööva-hitulupites peainglid, kes öösiti lokulaudadega ringi käisid ja kudumisvardad, mis iseenesest mööda tuba karglesid ning ebameeldivat kõlinat tekitasid. Tühine eit oli Klavdia Ivanovna. Lisaks kõigele muule kasvasid tal nina all vuntsid, suured nagu vahupintslid.

Ippolit Matvejevitš väljus majast veidi ärritatuna.

Oma allakäinud ettevõtte sissekäigu juures seisis uksepiidale nõjatudes, käed vaheliti rinnal, puusärgimeister Bezentšuk. Oma kommertsürituste süstemaatilistest krahhidest ja vana kibeda kaua-aegsest seepidisest tarvitamisest olid meistri silmad erekollased nagu kassil ning põlesid kustumatu tulega.

“Minu lugupidamine kallile külalisele!” hüüdis ta kiirkõnes, märgates Ippolit Matvejevitši. “Tere hommikut!”

Ippolit Matvejevitš kergitas viisakalt oma määrdunud kastorkaabut.

“Lubage küsida, kuidas on ämmakese tervis?”

“Mr-mr-mr,” vastas Ippolit Matvejevitš ebamääraselt ja sammus oma nurgelisi õlgu kehitades edasi.

“Noh, andku jumal tervist,” lausus Bezentšuk kibedusega. “Kui palju puhast kahju tuleb kanda, sõitku ta seenele!”

Ja pannes käed vaheliti rinnale, nõjatus taas vastu uksepiita.

Matusebüroo Nümf ukse juures peatati Ippolit Matvejevitši uuesti.

Nümfu omanikke oli kolm. Nad tegid Ippolit Matvejevitsšile ühise kummarduse ja pärisid kooris ämma tervise järele.

“Terve, terve,” vastas Ippolit Matvejevitsš. “Mis tal viga peaks olema! Täna nägi unes lahtiste juustega kuldset tütarlast.”

Kolm “nümfu” vaatasid üksteisele otsa ja ainult ohkasid valjusti.

Kõik need jutuajamised pidasid Ippolit Matvejevitsši teel kinni ja tööle jõudis ta ebatavaliselt hilja – loosungi “Kui asi aetud, siis lahku” kohal asetsev kell oli juba viis minutit kümne peal.

Asutuses kutsuti Ippolit Matvejevitsši tema pika kasvu, eriti aga vuntside pärast Macisteks*, ehkki tõelisel Macistel mingeid vuntse ei olnud.

Ippolit Matvejevitsš võttis laualaekast välja sinise viltpadjakese, asetask selle toolile, andis vuntsidele õige suuna (laua servaga rööbiti) ja istus padjakesele, asudes oma kolmest kaasteenijast veidi kõrgemal. Ippolit Matvejevitsš ei kartnud hemorroide, ta kartis ära nühkida oma pükse ja kasutas sellepärast sinist vilti.

Nõukogude teenistuja kõiki manipulatsioone jälgisid arglikult kaks noort inimest – noormees ja neiu. Vateeritud villase kuuega noormees oli täiesti rusutud ametlikust miljööst, alisariintindi lõhnast, tihti ja raskesti hingavast kellast, eriti aga rangest plakatist “Kui asi aetud, siis lahku”. Ehkki vateeritud kuuega mees ei olnud oma asja veel alustanudki, oli tal tahtmine juba lahkuda. Talle näis, et asi, mille pärast ta oli tulnud, on niivõrd tühine, et sellega ei tihka tülitadagi nii tähtsat hallipäist kodanikku, nagu seda oli Ippolit Matvejevitsš. Ippolit Matvejevitsš sai ise ka aru, et külalisel on tühine asi ajada, et sellega on aega, ja sellepärast avas ta kiirkõitja nr 2, krimpsutas nägu ning süvenes paberitesse. Neiu, kellel oli seljas musta läikiva paelaga kanditud pikk jakk, sosistas noormehoga ja hakkas piinlikkusest õhetades pikkamisi Ippolit Matvejevitsšile lähenema.

“Seltsimees,” ütles ta, “kus siin asub...”

*Kangelane kahekümnendate aastate itaalia filmidest. Tõlk.

Vateeritud kuuega mees tõmbas rõõmsalt hinge ja kraaksatas iseendalegi ootamatult:

“Abielluda!”

Ippolit Matvejevitš silmitses tähelepanelikult võret, mille taga paarike seisis.

“Sünd? Surm?”

“Abielluda,” kordas vateeritud kuuega mees ja vaatas nõutult kahele poole.

Neiu turtsatas. Edasi läks kõik nagu lepase reega. Ippolit Matvejevitš asus asja kallale mustkunstniku osavusega. Vanaeideliku käekirjaga kandis ta abiellujate nimed paksudesse raamatutesse, küsitles rangelt tunnistajaid, kelle järele mõrsjal tuli joosta õue, kaua ja õrnalt puhus ta pitsatitele ning ennast kergitades surus need räbaldunud passidele. Võtnud noorpaarilt kaks rubla ja andnud vastu kviitungi, ütles Ippolit Matvejevitš muheldes: “See on sakramendi toimetamise eest.” Siis tõsis ta kogu oma aukartust äratavas pikkuses ning ajas harjumuse kohaselt rinna ette (omal ajal kandis ta korsetti). Laiad kollased päikeselaigud langesid tema õlgadele nagu epoletid. Tal oli veidi koomiline, kuid ebatavaliselt pidulik väljanägemine. Näpitsprillide kaksiknõgusad klaasid helkisid prožektoritena. Noored seisis nagu tallekesed.

“Noored inimesed,” ütles Ippolit Matvejevitš paatosega, “Lubage teid õnnitleda, nagu varem öeldi, seaduslikku abiellu astumise puhul. Väga, vä-ga meeldiv on näha niisuguseid noori inimesi nagu teie, kes käsikäes sammuvad igaveste ideaalide poole. Väga, vä-ga meeldiv!”

Pärast selle tiraadi ettekandmist surus Ippolit Matvejevitš noorpaaril käsi, istus ja jätkas enesega väga rahul olles paberite lugemist kiirkõitjas nr 2.

Naaberlaua ametnikud kõhatasid tindipottidesse.

Algas tööpäeva rahulik kulg. Keegi ei häirinud surmajuhtumite ja abielude registreerimise lauda. Aknast oli näha, kuidas kodanikud

kevadisest külmast küüru kiskudes oma kodudesse ruttasid. Täpselt keskpäeval laulis kukk kooperatiivis Sakh ja Vasar. See ei pannud kedagi imestama. Siis hakkas kostma mootori metalset turtsumist ja raginat. Seltsimees Gubernski nimelisest tänavast veeres välja tihe violetne suitsupilv. Turtsumine kõvenes. Suitsupilve tagant tulid varsti nähtavale maakonna täitevkomitee tillukese radiaatori ja kohmaka kerega auto Gos nr 1 kontuurid. Poris ukerdades läbis auto Staropanskaja väljaku ja kadus õõtsudes mürgisesse suitsu. Teenistujad seisis veel kaua akna juures, kommenteerides juhtunut ja seades selle ühendusse võimaliku koosseisude koondamisega. Mõne aja pärast möödus ettevaatlikult purretel astudes meister Bezentšuk. Terved päevad läbi hulkus ta mööda linna, kuulatledes, kas keegi pole ära surnud.

Tööpäev hakkas lõpule jõudma. Naabruses asuvas kollast ja valget värvi kellatornis taoti kõigest jõust kelli. Aknaklaasid klirisesid. Kellatornist paiskus välja parv hakke, kes pidasid väljaku kohal maha miitingu ja lendasid siis laiali. Öhtutaevast tarretus tühjunud väljaku kohal.

Ippolit Matvejevitšil oli aeg lahkuda. Kõik, mis pidi sel päeval sündima, oli sündinud ja paksudesse raamatutesse sisse kantud. Kõik abiellumishimulised olid paari pandud ja samuti paksudesse raamatutesse sisse kantud. Polnud ainult puusärgitegijate ilmseks laostamiseks mitte ainsatki surmajuhtumit. Ippolit Matvejevitš pani toimikud kokku, peitis viltpadjakese laualaekasse, kohendas kammiga vuntse ja oli, unistades tulikuumast supist, juba valmis lahkuma, kui kantselei uks avanemas ning lävele ilmus puusärgimeister Bezentšuk.

“Minu lugupidamine kallile külalisele,” naeratas Ippolit Matvejevitš. “Noh, mis sa pajatad?”

Meistri metsik lõust säras küll ehapunas, kuid sõna tal suust ei tulnud.

“Noh?” küsis Ippolit Matvejevitš rangemalt.

“Kas siis Nümfil, sõitku ta seenele, kellegi kaup on?” ütles puusärgimeister uduselt. “Kas ta saab ostjat rahuldada? Puusärk – kui palju selle peale üksi laudu läheb...”

“Mis asja?” küsis Ippolit Matvejevitš.

“Ma räägin Nümfist... Neil elab kolm perekonda ühest poest. Neil ei ole õiget materjaligi ja töö on kehv ja tutid hõredad, sõitku ta seenele. Aga minul on vana firma. Asutatud tuhande üheksasaja seitsmendal aastal. Mul on puusärk nagu pupe, ekstra, asjatundjate kaup...”

“Mis sa jamad, peast oled segi läinud või?” küsis Ippolit Matvejevitš lühidalt ja hakkas ukse poole minema. “Lähed oma puusärkide vahel ogaraks.”

Bezentsük tõmbas teenistusvalmilt ukse lahti, laskis Ippolit Matvejevitši mööda, ise aga astus talle kannule, värisedes kannatamatusest.

“Kui veel Tere Tulemast alles oli, siis muidugi! Nende glasse vastu ei saanud ükski firma, isegi Tveri omad ei saanud, sõitku nad seenele. Aga see, mis ma nüüd räägin, on sulatõsi: minu kaubast paremat ei ole. Ärge parem otsigegi.”

Ippolit Matvejevitš pöördus südametäiega ümber, vaatas koraks Bezentsükile tigidalt otsa ja hakkas veidi kiiremini astuma. Ehkki tal töö juures täna ebameeldivusi ei olnud, tundis ta ennast kaunis räbalasti.

Nümfil kolm omanikku seisid oma ettevõtte juures nendessamades poosides, milles Ippolit Matvejevitš neid hommikul oli näinud. Paistis, et nad selle aja sees polnud üksteisele ainsatki sõna öelnud, kuid hämmastav muutus nägudes, salapärase rahulolu, mis nende silmades tumedalt väreles, näitas, et nad teavad midagi tähtsat.

Oma ärialaseid vaenlasi silmates lõi Bezentsük meeleheitlikult käega, jäi seisma ja sosistas Vorobjaninovile:

“Kolmekümne kahe rublaga annan ära.”

Ippolit Matvejevitš krimpsutas nägu ja kiirendas sammu.

“Võib ka võlgu,” lisas Bezentsük juurde.

Nümf'i kolm omanikku ei öelnud midagi. Vaikides ruttasid nad Vorobjaninovile järele, käigu peal vahetpidamata mütse kergitades ja viisakaid kummardusi tehes.

Puusärgitegijate rumalast külgekleepumisest lõplikult vihale aetud Ippolit Matvejevitš jooksis trepile, kraapis ärritatult vastu trepi äärt saabastelt pori ja astus esikusse, tundes kõige ägedamaid söögineelusid. Toast tuli talle vastu õhetav isa Fjodor, Froli ja Lavri kiriku vaimulik.

Parema käega rjassat kergitades väljus isa Fjodor ega pannud Ippolit Matvejevitši tähelegi.

Ippolit Matvejevitš märkas kohe ebatavalist puhtust ja uut, silmale valusat korratust vähese mööbli paigutuses ning tundis ninas kõdi, mida tekitas tugev arstimite lõhn. Esimeses toas võttis Ippolit Matvejevitši vastu naabrieit, agronoom Kuznetsovi naine, kes hakkas kätega vehkima ja sosistama:

“Tal on halvem, just praegu võeti pihile. Ärge trampige.”

“Ma ei trambigi,” vastas Ippolit Matvejevitš alandlikult. “Mis siis juhtunud on?”

Madam Kuznetsova seadis suu ilusaks ja näitas käega teise toa ukse poole.

“Väga raske südameatakk.”

Ja korrates ilmselt võõraid sõnu, mis oma imposantsusega olid talle meeldima hakanud, lisas:

“Võib eeldada surmaga lõppemise võimalust. Ma olen kogu päeva jalul olnud. Tulin hommikul lihamasina järele, vaatan: üks lahti, köögis pole hingegi, selles toas ka pole. Noh, arvasin, et Klavdia Ivanovna on läinud kulitšide jaoks jahu tooma. Ta tahtis seda juba ammu teha. Teate isegi, kui praegu jahu aegsasti valmis ei muretse...”

Madam Kuznetsova oleks veel kaua rääkinud jahust, elukallidusest ja sellest, kuidas ta leidis Klavdia Ivanovna täiesti elutuna

— | | —

kahhelkivist ahju juures põrandal lamamas, kuid kõrvaltoast kostis oigamist, mis valusalt Ippolit Matvejevitšile kõrvu lõi. Ta lõi natuke kangestunud käega kergelt risti ette ja astus ämma tuppa.

— | | —